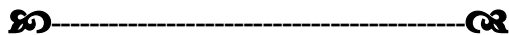

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการ
บำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัดที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ
ศิลปวัตถุ ที่ขึ้นทะเบียนตามกฎหมาย*

LAW PROBLEMS RELATING TO THE AUTHORITY POWER USING
OF ABBOTS FOR RELIGIOUS PROPERTIES CONSERVATION OF
MONASTERY AS HISTORIC SITES, ANTIQUES AND OBJECT
ARTS FOR LEGAL REGISTRATION

พระครูวรธรรมคุณาสัย (จ๋านงค์ ถาวรธัมโม), ประเสริฐ ลิ้มประเสริฐ,
ประมานเลิศ อัจฉริยปัญญากุล

Phrakhru Woradhamkunasai (Jumnong Thavaradhammo),

Prasert Limprasert, Pramarnlert Archariyapanyakul

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail:sathaphorn.mcu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาปัญหาทางกฎหมายและ 2. เพื่อเสนอแนะ
แนวทางการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการ
บำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัดที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ขึ้นทะเบียนตาม
กฎหมาย เป็นการวิจัยเชิงโดยมีขั้นตอนการเก็บข้อมูลวิจัยเชิงเอกสาร และนำเสนอผลการวิจัย
แบบพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า 1. ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสใน
การบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ ปัญหาการเป็นผู้แทนวัดของเจ้าอาวาสในการจัดการศา
สนสมบัติของวัด มีฐานะเป็นนิติบุคคล ตามความในมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์
(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ดังนั้น จึงต้องอยู่ภายใต้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
และกฎหมายอื่น ๆ ด้วย วัดทั้งหลายย่อมมีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย
ปัญหาการแต่งตั้งไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัดเป็นผู้จัดการศาสนสมบัติของวัด การจัดหา
ประโยชน์จากศาสนสมบัติวัด ในกรณีที่วัดมีที่ดินมากพอจะนำมาหาประโยชน์ได้ ก็ให้วัดเหล่านั้น
จัดหาประโยชน์เข้าวัดจากที่ดินเหล่านั้นได้ โดยการตั้งไวยาวัจกรเป็นตัวแทนของเจ้าอาวาส หรือ

แต่งตั้งผู้จัดหาประโยชน์ของวัดขึ้นดำเนินการ 2. แนวทางการแก้ไขปัญหาทางกฎหมาย เกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัดที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ขึ้นทะเบียนตามกฎหมาย กรณีในการประเมินคุณค่าโบราณสถาน ถูกบัญญัติไว้ในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

คำสำคัญ: ปัญหาทางกฎหมาย; การใช้อำนาจหน้าที่; ศาสนสมบัติของวัด

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To study legal problems and 2. To suggest ways to solve legal problems concerning the use of the abbot's authority in maintaining and conserving religious properties of monasteries that are ancient monuments, artifacts of art registered by law, conducted by document research with the process of collecting documentary research data. and presenting research results in descriptive form.

The results of the research were as follows: 1. Legal problems related to the use of the abbot's authority in the maintenance of the monasteries religious properties were the problem of being the monastery representative of the abbot in managing the religious properties. The temple and monastery are juristic persons. (The Sangha Act (No. 2), 1992, 1992), according to Section 31 of the Sangha Act (No. 2), 1992, therefore, it must be subject to the provisions of the Civil and Commercial Code. and other laws as well. Temples have various rights and duties. According to the provisions of the law, the issue of appointing Viya Vachakorn or the benefit manager of the temple is the manager of the temple's religious properties. procurement of benefits from temple treasures. If the temple has enough land to be utilized then let those temples procure benefits from those lands by appointing Waiya Wachakorn as the abbot's representative or appoint a supplier of benefits to the temple to operate. 2. Guidelines for solving legal problems regarding the use of the authority of the abbot in the maintenance of religious properties of temples that are ancient monuments, objects of art registered by law. Criteria for valuing ancient sites are defined in Section 4 of the Ancient Monuments, Antiques, Objects of Art and National Museums Act of 1961.

Keywords: Legal issues; Uses of the Authority; Temple's religious treasures

บทนำ

ศาสนสมบัติของวัด คือ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่งและเนื่องจากวัดเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 การดูแลรักษาและจัดการก็เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้แทนของนิติบุคคล คือ วัด แม้ว่าการดูแลรักษาและจัดการทรัพย์สินของวัดใด ๆ จะเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ ก็ตาม (กองพุทธศาสนสถาน, 2562) การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดที่เจ้าอาวาสจะกระทำได้นั้นจะต้องไม่ขัดต่อกฎหมายและจำเป็นต้องเป็นไปตามวิธีการที่กำหนดใน กฎกระทรวงว่าด้วยการดูแล รักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด พ.ศ. 2564 ซึ่งกำหนดวิธีการปฏิบัติในการดูแล รักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดไว้เป็นแม่บท ให้เจ้าอาวาสถือปฏิบัติ ซึ่งการจัดการทรัพย์สินของวัดในด้านการลงทะเบียนทรัพย์สิน การจำหน่ายออกจากทะเบียน การทำทะเบียนที่จัดประโยชน์ ทะเบียนผู้เช่า วัดสามารถกระทำได้โดยเรียบร้อย วัดยังประสบปัญหาในการดำเนินการหลายประการ อาทิ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 กฎกระทรวง ที่ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ดังกล่าว และกฎหมายเถรสมาคม บางส่วนไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน เนื่องจากกฎหมายต่างๆ เหล่านี้ มีพื้นฐานมาจากพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 แม้จะมีการแก้ไขปรับปรุงมาตามลำดับก็ตามแต่ก็ยังคงมีลักษณะบางประการไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน (พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535)

การปฏิบัติในการจัดการและดูแลศาสนสมบัติของวัด เป็นการควบคุมดูแลศาสนสมบัติของวัด และป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายต่อวัด โดยเฉพาะเรื่องเงิน และของมีค่าอื่น ๆ สำหรับที่ดินนั้น การเก็บรักษาเอกสารสิทธิ์ต่าง ๆ ของวัดไม่ว่าจะเป็นโฉนดที่ดิน น.ส. 3 ก. ให้เก็บที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เพื่อป้องกันไม่ให้นหนังสือสำคัญเหล่านี้สูญหาย เก็บไว้ที่วัดอาจเกิดการสูญหายได้ เนื่องจากไม่มีที่เก็บที่ปลอดภัย หรือถ้ามีการเปลี่ยนเจ้าอาวาส หรือเจ้าอาวาสสมรณภาพ เอกสารสำคัญเหล่านี้ก็อาจจะสูญหายไปด้วย ส่วนการจัดหาประโยชน์จากที่ดินวัด ที่ธรณีสงฆ์ นั้น ก็ให้เจ้าอาวาสแต่งตั้งไวยาวัจกรทำหน้าที่ดูแลผลประโยชน์ส่วนได้เสียของวัด และพระศาสนาแทนเจ้าอาวาส (กรมศิลปากร, 2547) เนื่องจากการจัดหาประโยชน์จากที่ดินเป็นเรื่องทางธุรกิจ หากเจ้าอาวาสเข้าจัดการเองจะเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม โดยไวยาวัจกรต้องจัดทำทะเบียนทรัพย์สินที่ให้เช่า ทะเบียนผู้เช่าให้ถูกต้อง (อุดมศักดิ์ ชูโตชนะ, 2563)

ผู้วิจัยจึงมีสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส ในการบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัดที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่ขึ้นทะเบียนตามกฎหมาย เพื่อเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาในการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส ในการบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัดให้มั่นคง ถาวรและเจริญรุ่งเรืองสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาทางกฎหมาย เกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัดที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ขึ้นทะเบียนตามกฎหมาย
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาทางกฎหมาย เกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัดที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ขึ้นทะเบียนตามกฎหมาย

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเรื่อง ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัดที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ขึ้นทะเบียนตามกฎหมาย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ การเก็บข้อมูลวิจัยเชิงเอกสาร และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนา วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัดที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ขึ้นทะเบียนตามกฎหมาย ศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลจากในพระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ ตำรา งานวิจัย และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัดที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ขึ้นทะเบียนตามกฎหมาย

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยสังเคราะห์ เรียบเรียง นำเสนอผลงาน เรื่อง ปัญหาทางกฎหมาย เกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัดที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ขึ้นทะเบียนตามกฎหมายนำมาศึกษา เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัดที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ขึ้นทะเบียนตามกฎหมาย นำเสนอผลการวิจัยที่ได้นำมาสรุปผลการศึกษาวิจัยจากการศึกษาปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัดที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ขึ้นทะเบียนตามกฎหมาย และแนวทางการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ข้อ ที่ได้ตั้งไว้ตามลำดับและนำเสนอสรุปผลวิจัย องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

1. ปัญหาทางกฎหมาย เกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัดที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ขึ้นทะเบียนตามกฎหมายปัญหาการเป็นผู้แทนวัดของเจ้าอาวาสในการจัดการศาสนสมบัติของวัด วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล ตามความในมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ดังนั้น จึงต้องอยู่ภายใต้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายอื่น ๆ ด้วย วัดทั้งหลายย่อมมีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เช่น เรื่องสถานะนิติบุคคลของวัด เว้นแต่สิทธิและหน้าที่ที่จะพึงมีได้เฉพาะบุคคลธรรมดา การแสดงเจตนาในการใช้สิทธิและหน้าที่จึงจำเป็นต้องมีผู้แทน ซึ่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 31 วรรคสามว่า เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงเป็นทั้งผู้ปกครองของวัด ตามมาตรา 37(2) และเป็นผู้แทนวัดตามมาตรา 31 วรรคสาม ทั้งมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ตามมาตรา 45 ตำแหน่งเจ้าอาวาส จึงเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญยิ่ง หน้าที่ที่สำคัญอย่างหนึ่งของเจ้าอาวาส คือ บำรุงรักษา วัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ตามมาตรา 37(1) การจัดการศาสนสมบัติของวัดในปัจจุบันจำเป็นต้องใช้ความรู้ความสามารถสูงในการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านศาสนาและด้านรายได้ของวัด เจ้าอาวาสในฐานะผู้แทนของวัดมีทั้งบทบาทของสงฆ์ที่จะต้องจรรโลงพระพุทธศาสนา รวมไปถึงการปกครองสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาในวัดและปกครองสอดส่องดูแลศิษย์ที่มีที่อยู่หรือพำนักพักอาศัยอยู่ในวัด อีกทั้งยังทำหน้าที่ในการจัดการกิจการต่าง ๆ อันเกี่ยวเนื่องกับวัดทั้งสิ้น โดยเฉพาะในฐานะผู้แทนของวัดในการบริหารจัดการอสังหาริมทรัพย์ที่เป็นศาสนสมบัติของวัด เจ้าอาวาสต้องมีผลผูกพันทางกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายอื่น ๆ แต่การกำหนดคุณสมบัติของเจ้าอาวาส ตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 16 (พ.ศ. 2535) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ เป็นการให้ความสำคัญในการปกครองคณะสงฆ์เท่านั้น ไม่ได้กำหนดคุณสมบัติด้านการศึกษาในทางโลกเอาไว้ด้วย การจัดประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์อันเป็นศาสนสมบัติของวัด

ปัญหาการแต่งตั้งไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัดเป็นผู้จัดการศาสนสมบัติของวัด การจัดหาประโยชน์จากศาสนสมบัติวัด ในกรณีที่วัดมีที่ดินมากพอจะนำมาหาประโยชน์ได้ ก็ให้วัดเหล่านั้นจัดหาประโยชน์เข้าวัดจากที่ดินเหล่านั้นได้ โดยการตั้งไวยาวัจกรเป็นตัวแทนของเจ้าอาวาส หรือแต่งตั้งผู้จัดหาประโยชน์ของวัดขึ้นดำเนินการ เหตุที่ต้องแต่งตั้งไวยาวัจกรก็เพราะว่าการจัดประโยชน์ในศาสนสมบัติวัด โดยเฉพาะอสังหาริมทรัพย์เป็นเรื่องธุรกิจการค้าเชิงพาณิชย์และการเงิน ซึ่งไม่เหมาะสมที่จะให้เจ้าอาวาสเข้ามาจัดการด้วยตนเอง กฎหมายจึงตั้งให้ไวยาวัจกรเป็นตัวแทนเจ้าอาวาสและเป็นตัวแทนของวัด ซึ่งวัดต้องรับผิดชอบในการกระทำนั้น ถ้าได้กระทำภายในขอบเขตอำนาจที่ได้รับมอบหมาย ดังนั้น ตำแหน่งไวยาวัจกรจึงเป็นตำแหน่งที่สำคัญสำหรับกิจการของคณะสงฆ์ตำแหน่งหนึ่ง ตามบทบัญญัติกำหนดให้ช่วยงานเจ้าอาวาส

หรือแทนเจ้าอาวาส เมื่อได้รับมอบหมายหน้าที่จากเจ้าอาวาส จึงจะมีอำนาจโดยสมบูรณ์ในการดูแลรักษาและจัดการทรัพย์สินของวัดตามที่ได้รับมอบหมาย จากคุณสมบัติของคฤหัสถ์ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นไวยาวัจกร

2. แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเกี่ยวกับกฎหมาย เกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัดที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ขึ้นทะเบียนตามกฎหมายเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าโบราณสถาน ถูกบัญญัติไว้ในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ซึ่งได้ให้นิยามคำว่าโบราณสถาน ไว้ว่า หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมความหมายของโบราณสถาน ตามกฎหมายไทย โดยเพิ่มเติมความหมายของโบราณสถาน ให้ครอบคลุมถึงอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งโดยอายุ หรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางสถาปัตยกรรมหรือทางวัฒนธรรม นอกจากนั้น เนื่องจากโบราณสถานที่อยู่ในความครอบครองของเอกชน (วัด) มีลักษณะเฉพาะ คือ มีความซับซ้อนด้านกรรมสิทธิ์ และพลวัตรในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมซึ่งแตกต่างกันในสาระสำคัญ เมื่อเปรียบเทียบกับโบราณสถานที่เป็นสิ่งก่อสร้างที่ไม่มีผู้อยู่อาศัย การอนุรักษ์โดยใช้มาตรการทางกฎหมายแบบเดียวกัน โดยไม่มีการแบ่งประเภทของโบราณสถาน จึงอาจทำให้การอนุรักษ์โบราณสถานที่อยู่ในความครอบครองของเอกชน (วัด) นั้น ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร จึงควรมีการแบ่งประเภทของโบราณสถาน ในคำนิยามดังกล่าวเป็น 2 ประเภท คือ 1) โบราณสถาน คือ ซากสิ่งก่อสร้างที่ไม่มีผู้อยู่อาศัย แต่อาจมีเจ้าของหรือไม่มีเจ้าของก็ได้ และ 2) อาคารประวัติศาสตร์ คือ อาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม มีเจ้าของและมีผู้อยู่อาศัย เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้มองเห็นความแตกต่าง และลักษณะพิเศษของโบราณสถานที่อยู่ในความครอบครองของเอกชน (วัด) เพื่อจะได้ดำเนินการอนุรักษ์อย่างเหมาะสมต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัญหาดังกล่าวเกี่ยวกับกฎหมาย เกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัดที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ขึ้นทะเบียนตามกฎหมายการเป็นผู้แทนวัดของเจ้าอาวาสในการจัดการศาสนสมบัติของวัด ผู้วิจัยเห็นว่า มีประเด็นที่ต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมาย เช่น นิติกรรมสัญญา เป็นต้น รวมไปถึงศาสตร์ในการบริหาร ซึ่งหากขาดความรู้ความเข้าใจการศึกษาทางโลกแล้ว อาจเป็นผลเสียและส่งผลไปถึงการมอบอำนาจให้บุคคลอื่นที่จะเข้ามาครอบครองอำนาจของเจ้าอาวาสในฐานะผู้รับมอบอำนาจ รวมไปถึงการวางมาตรการหรือการมอบอำนาจให้บุคคล คณะกรรมการ หรือคณะบุคคล ดำเนินการบริหารจัดการฯ แทนเจ้าอาวาส ก็อาจเกิดผลเสีย และไม่มีประสิทธิภาพในการบริหารและจัดการได้ นอกจากนี้ตำแหน่ง

เจ้าอาวาส มาตรา 45 ถือว่าเป็นเจ้าพนักงาน ตามประมวลกฎหมายอาญา ถ้าเจ้าอาวาสหรือผู้แทนเจ้าอาวาสหรือผู้จัดประโยชน์ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งดำเนิน การจัดประโยชน์แทนวัดโดยมิชอบ โดยหลักปฏิบัติดังกล่าวทั้งรู้และรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ถือว่ามีความผิดทางกฎหมาย เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว หากขาดการบริหารจัดการอสังหาริมทรัพย์ของวัดที่เหมาะสม เจ้าอาวาสอาจมีความผิดในฐานะเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2003-1005/2500)

การแต่งตั้งไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัดเป็นผู้จัดการศาสนสมบัติของวัด กรณีนี้ผู้วิจัยเห็นว่ายังไม่ได้กำหนดคุณสมบัติบางประการของไวยาวัจกรที่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน เช่น ไม่ได้กำหนดคุณสมบัติทางการศึกษาของไวยาวัจกร อีกทั้งวาระในการดำรงตำแหน่งและการสรรหาตัวบุคคลที่เหมาะสมกับกิจการที่ได้รับมอบอำนาจเฉพาะเรื่อง อำนาจในการแต่งตั้งไวยาวัจกรนั้น คือ เจ้าอาวาสของวัดนั้นปรึกษาสงฆ์ในวัดพิจารณาคัดเลือกคฤหัสถ์ผู้มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ และโดยทั่วไปแล้ว เจ้าอาวาสมักจะแต่งตั้งบุคคลที่มีความคุ้นเคยหรือญาติพี่น้องให้เป็นผู้จัดการประโยชน์ในศาสนสมบัติของวัด และในการจัดประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์บางประการจะต้องเกี่ยวข้องกับตัวบทกฎหมาย เช่น การทำนิติกรรมสัญญาต่างๆ ซึ่งจะต้องรู้เรื่องกฎหมายอย่างถ่องแท้ ดังนั้น หากไวยาวัจกรไม่มีคุณสมบัติที่เหมาะสม ย่อมทำให้เกิดผลเสียในการบริหารจัดการอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งเป็นศาสนสมบัติของวัดได้

แนวทางการแก้ไขปัญหาทางกฎหมาย เกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัดที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ขึ้นทะเบียนตามกฎหมายเมื่อพิจารณาผลทางกฎหมายของพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ที่มีต่อเจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานแล้วพบว่า ไม่ว่าจะเป็นโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้หรือไม่ได้ขึ้นทะเบียน พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวก็บัญญัติห้ามมิให้ซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม ทำลาย เคลื่อนย้าย โบราณสถาน หรือส่วนต่างๆ ของโบราณสถาน หรือขุดค้นสิ่งใดๆ หรือปลูกสร้างอาคารภายในบริเวณโบราณสถาน เว้นแต่จะกระทำตามคำสั่งอธิบดีกรมศิลปากร หรือได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีกรมศิลปากร และต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในหนังสือนั้นด้วย

ผู้วิจัยเห็นว่า กรณีที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถาน ได้ยื่นคำขออนุญาตต่ออธิบดีกรมศิลปากร เพื่อขอซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม ทำลาย เคลื่อนย้าย ขุดค้น หรือปลูกสร้างอาคารใดๆ ภายในบริเวณโบราณสถานที่เป็นกรรมสิทธิ์ของตน และอธิบดีกรมศิลปากรไม่อนุญาตตามคำขอนั้น แม้จะเป็นไปเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานอันเป็นการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ แต่ว่าการกระทำของรัฐดังกล่าว ย่อมกระทบกระเทือนต่อสิทธิในทรัพย์สินของเอกชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในกรณีของการสั่งห้ามซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม ทำลาย เคลื่อนย้ายนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า การจำกัดสิทธิในทรัพย์สินดังกล่าว ยังไม่ถึงขนาดที่จะทำลายสาระสำคัญของอำนาจกรรมสิทธิ์ แต่กรณีที่สั่งห้ามเจ้าของที่ดินปลูกสร้างอาคารในบริเวณโบราณสถาน และในเขตโบราณสถาน มีผลทำให้เอกชนได้รับความเสียหาย ไม่สามารถนำที่ดิน

ไปใช้ประโยชน์ ต้องสูญเสียโอกาสทางเศรษฐกิจ ผลของการสั่งห้ามนั้นก็ไม่ได้ต่างอะไรกับการเวนคืนที่ดินของที่ดินถูกทำลายสารัตถะของอำนาจกรรมสิทธิ์

องค์ความรู้จากการวิจัย

มาตรการทางกฎหมายในการอนุรักษ์โบราณสถานที่อยู่ในความครอบครองของเอกชน (วัด) ปรากฏอยู่ในกฎหมายหลัก คือ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องอีกหลายฉบับ แต่เนื่องจากโบราณสถานที่มีความครอบครองของเอกชน (วัด) มีความซับซ้อนในเรื่องกรรมสิทธิ์ และมีพลวัตรในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อันเป็นลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างจากโบราณสถานประเภทอื่น ทำให้การอนุรักษ์โบราณสถานที่อยู่ในความครอบครองของเอกชน (วัด) โดยใช้มาตรการทางกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันประสบกับปัญหาและอุปสรรคหลายประการ เริ่มตั้งแต่ปัญหาต้นทางของการอนุรักษ์ คือ ปัญหาการประเมินค่าโบราณสถาน ไปจนถึงปัญหาปลายทางของการอนุรักษ์ คือ ผลอันเกิดจากพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ที่กฎหมายได้กำหนดหน้าที่ให้เจ้าของ หรือผู้ครอบครองโบราณสถาน ไม่ว่าโบราณสถานนั้นจะได้รับการขึ้นทะเบียนหรือไม่ก็ตาม มีหน้าที่หลายประการในการสงวนรักษาโบราณสถานที่อยู่ในความครอบครองของตน อันเป็นการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของเจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณ โดยมิได้มีมาตรการเยียวยาหรือมาตรการสร้างแรงจูงใจในการอนุรักษ์โบราณสถานให้แก่เอกชนเลย

ในด้านหนึ่งเป็นความพยายามของรัฐในการอนุรักษ์โบราณสถาน โดยมองว่าโบราณสถาน คือ สมบัติชาติเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นมา และประวัติศาสตร์อันทรงคุณค่าของชาติ แต่ในอีกด้านหนึ่ง มาตรการทางกฎหมายที่รัฐนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ก็กระทบสิทธิการใช้ประโยชน์โดยชอบในทรัพย์สินของเอกชนซึ่งเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานนั้น กรณีดังกล่าวทำให้เอกชนเกิดทัศนคติด้านลบต่อการอนุรักษ์โบราณสถาน โดยมองว่าหน้าที่ในการอนุรักษ์โบราณสถานดังกล่าวเป็นภาระที่กฎหมายบังคับให้ตนต้องแบกรับ ประกอบกับการอนุรักษ์โบราณสถานนั้นเป็นเรื่องใหญ่ เจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานนั้นอาจขาดงบประมาณ ขาดความรู้ความเข้าใจ และการอนุรักษ์โบราณสถานดังกล่าวอาจไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน จึงเกิดกรณีที่เอกชนผู้เป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานรื้อถอน ทำลาย หรือทำให้โบราณสถานเสื่อมค่าลงอย่างน่าเสียดาย ซึ่งนอกจากปัญหาทางกฎหมายแล้ว กระบวนการดำเนินงานอนุรักษ์โบราณสถานในราชอาณาจักรไทยก็ยังประสบปัญหาและอุปสรรคอีกหลายประการ ที่ทำให้การอนุรักษ์โบราณสถานที่อยู่ในความครอบครองของเอกชน (วัด) ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ

1) ควรแก้ไขเพิ่มเติมความหมายของโบราณสถาน ตามกฎหมายไทย โดยเพิ่มเติมความหมายของโบราณสถาน ให้ครอบคลุมถึงสังหาริมทรัพย์ ซึ่งโดยอายุ หรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางสถาปัตยกรรมหรือทางวัฒนธรรม

2) ควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย โดยกำหนดมาตรการทางกฎหมายเพื่อสร้างแรงจูงใจในการอนุรักษ์โบราณสถาน ทั้งที่เป็นแรงจูงใจโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งมาตรการสร้างแรงจูงใจเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน

3) ควรแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ในเรื่องการให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานอนุรักษ์แก่ประชาชน

4) ควรมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน โดยบัญญัติเพิ่มเติมไว้ในพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 หรือบัญญัติเป็นพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสำนักงานกองทุนเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน โดยกองทุนเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานนี้ อาจอยู่ในรูปแบบขององค์การเอกชนที่ไม่แสวงหาผลกำไร หรืออยู่ภายใต้การดำเนินการของรัฐ

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร.(2547). *คู่มือการปฏิบัติงานการดูแลรักษาโบราณสถาน*. กรุงเทพฯ:

สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.

กองพุทธศาสนสถาน. (2562). *คู่มือการดูแลและจัดการศาสนสมบัติ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง การอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า (2564, 20 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 115 ตอน พิเศษ 37 ง หน้า 8.

อุดมศักดิ์ ชูโตชนะ. (2563). *หน้าที่เจ้าอาวาสในการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติ*. สืบค้น 2 มิถุนายน 2563, จาก<http://skn.onab.go.th/index.php?>